

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วารสารเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าอย่างมาก^๑ ในด้านการเผยแพร่บทความ ผลงานค้นคว้าใหม่ ๆ และการเสนอข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ เป็นแหล่ง (Resources) ที่ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ในการอ่านกับเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการวิจัย ก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม^๒ โดยเฉพาะวารสารทางวิชาการซึ่งจัดทำขึ้นโดยระบุจุดมุ่งหมายว่าจะสนองความต้องการทางการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จัดทำโดยนักวิชาการหรือสมาคมทางวิชาชีพในสาขานั้น ๆ และตีพิมพ์บทความที่เกี่ยวข้องกับแขนงวิชา เป็นส่วนใหญ่^๓ จัดว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญต่อการวิจัยอย่างยิ่ง

วารสารห้องสมุด (T.L.A. Bulletin) เป็นวารสารทางวิชาการเล่มแรกในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทย จัดทำโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์

---

^๑Magaret Hutchins, Introduction to Reference Work (Chicago: American Library Association, 1944), p. 103.

^๒Andrian A. Paradis, The Reference Book: A Guide to Reference Sources (New York: Funk & Wagnalls, 1966), p. 60.

^๓จากรุธรรม สินธุโสภณ, วิทยานุกรมบรรณารักษศาสตร์ : A Cyclopedia of Librarianship (กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑), หน้า ๕๐.

กับเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษาและวัฒนธรรม^๑ เริ่มออกเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และออกต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาวารสารห้องสมุดได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับห้องสมุดและความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์เป็นจำนวนประมาณ ๓๐๐ กว่าเรื่อง^๒

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐ มาจนถึงปัจจุบัน คำราทางบรรณารักษศาสตร์ที่เขียนเป็นภาษาไทยยังมีจำนวนน้อยและมีเฉพาะในบางสาขาเท่านั้น^๓ ประกอบกับวารสารทางบรรณารักษศาสตร์อื่น ๆ ยังอยู่ในระยะเริ่มจัดทำและมีจำนวนน้อยเช่นกัน ดังนั้น วารสารห้องสมุด จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญยิ่งสำหรับนักวิจัยในสาขาริชานี้ และด้วยเหตุที่วารสารห้องสมุดมีความสำคัญดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงประสงค์จะประเมินค่าบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารรายการนี้ โดยศึกษาจากการอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบว่าบทความจากวารสารห้องสมุดนั้นมีนักศึกษานำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยแต่ละสาขาของบรรณารักษศาสตร์เป็นปริมาณมากน้อยเพียงใด และเพื่อเป็นข้อมูลให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยใช้พิจารณาปรับปรุงวารสารห้องสมุดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดทำเพื่อประโยชน์ของวิชาชีพต่อไป

^๑นิลวรรณ อินทะเคหะ, "ประวัติสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย," ใน สมาคมห้องสมุดฯ ๒๕ (กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗.

^๒ชลธิชา สุทธินิรันดรกุล, "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย," ใน สมาคมห้องสมุดฯ ๒๕ (กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๐.

^๓อารีย์ ชื่นวัฒนา, "การวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๐๘.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อประเมินค่าบทความจากวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เฉพาะที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ โดยศึกษาจากการอ้างอิง ในวิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในด้าน

๑.๑ ปริมาณของบทความทางวิชาการในแต่ละสาขาของบรรณารักษศาสตร์ที่มีการนำไปอ้างอิง

๑.๒ ความสำเร็จของบทความที่นำไปอ้างอิง

๑.๓ คุณค่าของบทความที่นำไปอ้างอิงในวิทยานิพนธ์เหล่านั้นตามเกณฑ์ของบทความทางวิชาการที่ได้ศึกษาจากตำราทางบรรณารักษศาสตร์ วารสารศาสตร์ และลักษณะของบทความทางวิชาการในวารสาร สาขาวิชาต่าง ๆ

๒. เพื่อศึกษารูปแบบ (Format) บทความทางวิชาการที่มีคุณค่า

๓. เพื่อเสนอแนะลักษณะของบทความทางวิชาการที่ควรนำลงในวารสารห้องสมุด

สมมุติฐานของการวิจัย

การประเมินค่าบทความในวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จะชี้ให้เห็นว่า

๑. บทความทางวิชาการจากวารสารห้องสมุดมีการนำไปอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ เป็นอัตราส่วน ๑ ใน ๒ ของบทความทั้งหมดที่พิมพ์

๒. บทความทางวิชาการที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด เป็นบทความที่มีลักษณะตรงตามหลักเกณฑ์ของบทความทางวิชาการ

ขอบเขตของการวิจัย

๔

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินค่าบทความในวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย โดยศึกษาจากการอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ปริญญาโทและปริญญาตรีของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยวางขอบเขตของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. บทความในวารสารห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ เป็นบทความทางวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารห้องสมุดตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงฉบับที่ ๖ ปีที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์จากการวิเคราะห์เนื้อหาโดยชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล ใน

๑.๑ วิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารห้องสมุด ตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงฉบับที่ ๖ ปีที่ ๑๙ พ.ศ. ๒๕๑๙ ออกตามสาขาต่าง ๆ ของวิชาบรรณารักษศาสตร์ ๕ กลุ่ม (โปรดดูคำนิยามที่ใช้ในการวิจัย หน้า ๖)

๑.๒ หนังสือที่ระลึกในงานฉลองครบรอบ ๒๕ ปีของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ชื่อ สมาคมห้องสมุดฯ ๒๕ ซึ่ง ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล ได้เขียนบทความเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย" โดยคัดเลือกบทความทางบรรณารักษศาสตร์จากวารสารห้องสมุดมาทำการวิเคราะห์เนื้อหาต่อจากที่ได้ทำไว้ในวิทยานิพนธ์จนถึงฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒๓ พ.ศ. ๒๕๒๒

แต่การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะประเมินค่าบทความทางบรรณารักษศาสตร์ในด้านการใช้ประโยชน์สำหรับการวิจัยในสาขาวิชาอื่นในรอบ ๒๐ ปีที่วารสารห้องสมุดพิมพ์ออกเผยแพร่ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมเฉพาะบทความที่ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล ได้วิเคราะห์เนื้อหาตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงฉบับที่ ๖ ปีที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๑๙ เท่านั้น

๒. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้คือ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๙-๒๕๒๐ และของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๒-๒๕๒๐ รวมทั้งสิ้น ๑๖๓ เรื่อง

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ตารางประเมินค่าที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราทางบรรณารักษศาสตร์ วารสารศาสตร์ และลักษณะของบทความทางวิชาการในวารสารสาขาวิชาต่าง ๆ

๔. ประชากรที่ใช้ในการประเมินค่า ได้แก่ บทความในวารสารห้องสมุดที่ได้รับการนำไปอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ปริญญาโทและปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ยกเว้นบทความที่เขียนยังไม่เสร็จสมบูรณ์จะไม่นำมาประเมินค่า

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ถือว่า เกณฑ์ของบทความทางวิชาการและตารางประเมินค่าที่ได้รับรวบรวมขึ้นตามทฤษฎีทางบรรณารักษศาสตร์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยที่เชื่อถือได้และสามารถวัดได้ตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

๒. ผลการประเมินค่าบทความที่เป็นประชากรทั้งหมดนี้มีความถูกต้องทางด้านวิชาการและตามข้อเท็จจริงมากที่สุด

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

การอ้างอิง (Citation) หมายถึง การที่บทความได้รับการนำมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ โดยปรากฏในบรรณานุกรมท้ายเล่ม

ความถี่ในการใช้วารสาร หมายถึง จำนวนครั้งในการใช้วารสารโดยนับจากการยืมการใช้ภายในห้องสมุด และการถ่ายสำเนา^๑

ความถี่ในการอ้างอิงบทความจากวารสาร หมายถึง จำนวนครั้งที่บทความในวารสารได้รับการอ้างอิงโดยนับจากบรรณานุกรมท้ายเล่ม

บทความ (Articles) หมายถึง บทความที่มีเนื้อหาทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งผู้เขียนเขียนขึ้นเอง ไม่ได้แปลหรือคัดลอกมาจากงานเขียนของผู้อื่นหรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น สำหรับคอลัมน์ประจำในวารสาร ข่าวความเคลื่อนไหว บันทึกจากรายงานการประชุม บทบรรณาธิการ

---

^๑Elizabeth Lim-Pan, "Citation and Use Patterns of Scientific Journals in Biomedical Libraries," Dissertation Abstracts International 37 (April 1977): 6121A.

ไม่ถือว่าเป็นบทความ^๑

วารสารทางบรรณารักษศาสตร์ หมายถึง วารสารห้องสมุด ซึ่งเป็นวารสารทางวิชาการหลักเพียงรายการเดียวที่มีความสำคัญที่สุดในขณะที่ทำการวิจัยนี้

สาขาต่าง ๆ ของวิชาบรรณารักษศาสตร์ หมายถึง หัวข้อเนื้อหาทางบรรณารักษศาสตร์ที่แยกออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง ประเภทของห้องสมุด บริการของห้องสมุด ทรัพยากรและงานเทคนิค วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น^๒

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้
๒. สืบค้นและรวบรวมบทความจากวารสารห้องสมุดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐-พ.ศ. ๒๕๑๔ ที่ได้รับการอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ทางบรรณารักษศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปีการศึกษา ๒๕๒๐
๓. สืบค้นปริมาณและความถี่ของบทความที่นำไปอ้างอิง
๔. สร้างตารางประเมินค่าบทความที่นำไปอ้างอิง
๕. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นและจากการประเมินค่า โดยวิธีหาค่าร้อยละ มีขั้วนิยม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ซี-เทสต์ (Z-test) ที-เทสต์ (t-test) และไคสแควร์ (chi-square)
๖. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
๗. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

^๑ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล, "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๔, ๕.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔-๘๗.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

๑. ทำให้ทราบปริมาณของบทความทางวิชาการจากวารสารห้องสมุดที่ได้รับ การอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ทางบรรณารักษศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใดในแต่ละสาขาของวิชาบรรณารักษศาสตร์
๒. ทำให้ทราบความถี่ของบทความทางวิชาการจากวารสารห้องสมุดว่าบทความ ใดเป็นบทความที่มีการนำไปอ้างอิงในวิทยานิพนธ์บ่อยครั้ง
๓. เสนอลักษณะบทความทางวิชาการที่ถูกต้องเพื่อ เป็นแนวทางสำหรับสมาคม ห้องสมุดแห่งประเทศไทยในการพิจารณาบทความทางวิชาการที่จะนำลงพิมพ์ในวารสาร ห้องสมุดเพื่อให้ เป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพยิ่งขึ้น

งานวิจัยและ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

การวิจัยเรื่องการประเมินค่าบทความในวารสารโดยศึกษาจากการอ้างอิงใน วิทยานิพนธ์นั้นยังไม่มีผู้ใดเคยทำการวิจัยมาก่อน สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง กับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ คือ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุด แห่งประเทศไทย" ซึ่งชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล ได้ทำการวิจัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาบทความทางบรรณารักษศาสตร์ในวารสารห้องสมุด การ วิเคราะห์แยกตามหัวข้อเนื้อหาทางบรรณารักษศาสตร์ เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจปริมาณ บทความ คือ ตารางวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าผู้เขียนที่มีผลงานเขียนในวารสาร ห้องสมุดมากกว่า ๓ บทความ มีร้อยละ ๘๖.๘๑ บทความที่เขียนโดยมีหลักฐานอ้างอิง ประกอบมีร้อยละ ๒๗.๕๗ สิ่งพิมพ์ที่ผู้เขียนนำมาเป็นหลักฐานอ้างอิงมากที่สุด ได้แก่ หนังสือ รองลงมาคือ บทความวารสาร และหลักฐานอ้างอิงส่วนใหญ่มีอายุ ๐ ถึง ๕ ปี ทางด้านเนื้อหาของบทความพบว่า พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๔ มีเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดโรงเรียน พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๙ เกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์ภูมิหลังในด้านประวัติห้องสมุดกับนักเขียนและ

งานประพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔ เกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย วรรณกรรม
สำหรับเด็กและวัยรุ่น พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๘ เกี่ยวกับหลักการบริหารและการดำเนินงาน
ห้องสมุด^๑

และวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย" ซึ่ง
อารีย์ ชื่นวัฒนา ได้ทำการวิจัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ประเภท
ขอบเขตเนื้อหาวิชา อายุ ภาษา ประเทศผู้ผลิต และลักษณะของเอกสารที่ได้รับการ
อ้างอิง รวมทั้งรายชื่อวารสารที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดในวิทยานิพนธ์ทางบรรณารักษศาสตร์
ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า เอกสารที่ผู้เรียบเรียง
วิทยานิพนธ์อ้างอิงมากที่สุด ได้แก่ หนังสือและวารสาร เอกสารที่ได้รับการอ้างอิงประมาณ
ร้อยละ ๖๗ เป็นเอกสารในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับการ
การวิเคราะห์อายุของเอกสารพบว่าเอกสารที่ได้รับการอ้างอิงมักจะเป็นเอกสารที่มีอายุ
ไม่เกิน ๕ ปี และ ๑๐ ปี ทางด้านภาษาของเอกสารพบว่าเอกสารภาษาอังกฤษได้รับการ
อ้างอิงประมาณร้อยละ ๖๑ และที่เหลือร้อยละ ๓๙ เป็นการอ้างอิงเอกสารภาษาไทย
เอกสารที่ได้รับการอ้างอิงร้อยละ ๕๐ เป็นเอกสารที่ตีพิมพ์ในสหรัฐอเมริกา และเอกสาร
ที่ได้รับการอ้างอิงส่วนใหญ่เป็นเอกสารทฤษฎี และจากการวิเคราะห์การอ้างอิงวารสาร
จำนวน ๔๔๔ รายการปรากฏว่าประมาณร้อยละ ๕๐ เป็นการอ้างอิงวารสารหลักเพียง
๒๖ รายการ วารสารภาษาไทยที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด คือ วารสารห้องสมุด และ
วารสารภาษาอังกฤษที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด คือ College & Research Libraries^๒

ชิลลิดา สุทธินิรันดร์กุล, "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคม
ห้องสมุดแห่งประเทศไทย,"

^๒อารีย์ ชื่นวัฒนา, "การวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย,"

สำหรับงานวิจัยและการศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ คือ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ ยูจีน การ์ฟิลด์ (Eugene Garfield) ผู้อำนวยการของสถาบันข่าวสารทางวิทยาศาสตร์ (Institute for Scientific Information) ได้เขียนบทความเรื่อง "การวิเคราะห์การอ้างอิงเป็นเครื่องมือประเมินค่าวารสาร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดอันดับวารสารในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามความถี่ที่ได้รับการอ้างอิง (Frequency of Citations) และตามค่าเฉลี่ยการอ้างอิง (Impact Factor) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ได้จากตารางแจกแจงการอ้างอิงของวารสารทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกว่า ๒,๐๐๐ รายการทั่วโลกที่ตีพิมพ์ในช่วงระยะเวลา ๓ เดือนสุดท้ายของปี ค.ศ. ๑๙๖๔ ซึ่งสถาบันแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดยรวบรวมข้อมูลการอ้างอิงจากกรณีการอ้างอิงทางวิทยาศาสตร์ (Science Citation Index)

ผลการวิเคราะห์การอ้างอิงพบว่า การจัดอันดับวารสารตามความถี่ที่ได้รับการอ้างอิงทำให้ทราบว่าวารสารรายการใดมีความสำคัญได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้งที่สุด และพบว่าวารสารที่มีอิทธิพลต่อช่วยงานการอ้างอิงในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเพียงวารสารกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น การ์ฟิลด์ยังชี้ให้เห็นว่าการประเมินความสำคัญของวารสารโดยไม่คำนึงถึงขนาด (Size) ของวารสาร ทำได้โดยการหาค่าเฉลี่ยการอ้างอิง ซึ่งคำนวณได้จากสูตรดังต่อไปนี้

$$\text{ค่าเฉลี่ยการอ้างอิง} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่วารสารรายการหนึ่งได้รับการอ้างอิงในช่วงระยะเวลาที่กำหนด}}{\text{จำนวนบทความทั้งหมดที่ตีพิมพ์ในวารสารนั้นในช่วงระยะเวลาที่กำหนด}}$$

การคำนวณค่าเฉลี่ยการอ้างอิงของวารสารแต่ละรายการนั้น การ์ฟิลด์ได้คำนวณจากการหารจำนวนครั้งที่บทความในปี ค.ศ. ๑๙๖๗-๖๘ ได้รับการอ้างอิงในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๔ ด้วยจำนวนบทความทั้งหมดที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๖๗-๖๘ ผลการเปรียบเทียบ ตารางการจัดอันดับวารสารตามความถี่ของการอ้างอิงและตามค่าเฉลี่ยการอ้างอิงของวารสารจำนวน ๑๕๒ รายการ พบว่ามีวารสารหลายรายการที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด แต่ไม่มีรายชื่อปรากฏในรายการวารสารที่มีค่าเฉลี่ยการอ้างอิงสูง

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าผลการวิเคราะห์การอ้างถึงสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายประการ อาทิเช่น ใช้ในการสร้างคอลเลกชัน (Collection) วารสารทั่วไป และวารสารเฉพาะวิชา การบอกรับวารสารย้อนหลัง การจัดทำงบประมาณของวารสาร ฯลฯ นอกจากนี้ บรรณาธิการและกองบรรณาธิการของวารสารยังสามารถใช้ผลการวิเคราะห์การอ้างถึงเพื่อวัดความสำเร็จในนโยบายจัดทำวารสาร และใช้เป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นการอ้างถึง จำนวนครั้งที่ได้รับการอ้างถึงต่อปี และการอ้างถึงจากวารสารทั้งภายในและภายนอกสาขาวิชา อย่างไรก็ตามวิธีการใช้ประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของการวิเคราะห์การอ้างถึงก็คือ เพื่อศึกษานโยบายทางวิทยาศาสตร์และประเมินค่าการวิจัย^๑

ต่อมาอลิซาเบธ ลิม แพน (Elizabeth Lim Pan) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการอ้างถึงและการใช้วารสารวิทยาศาสตร์ในห้องสมุดทางชีวเวชกรรม" เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๖ เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเสนอต่อมหาวิทยาลัยรุตเจอร์ส (Rutgers University) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาวัตถุประสงค์ในการคัดเลือกวารสาร ๓ วิธี คือ วิธีนับการอ้างถึง วิธีคัดเลือกโดยบรรณารักษ์ และวิธีคัดเลือกโดยสุ่มจากวารสารที่มีคุณสมบัติเป็นวารสารที่ใช้มากในห้องสมุด ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นวารสารที่อยู่ในห้องสมุด ๕ แห่ง คือ ห้องสมุดวิจัยทางการแพทย์แห่งบรูคลิน (Medical Research Library of Brooklyn) ห้องสมุดวิทยาลัยแพทย์และศัลยแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (The Library of College of Physicians and Surgeons of Columbia University) ห้องสมุดแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยเยล (Yale Medical Library) ห้องสมุดฟรานซิส เอ. เคาน์เวย์ ซึ่งเป็นห้องสมุดทางการแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Francis A. Countway Library of Medicine at Harvard University)

---

^๑Eugene Garfield, "Citation Analysis as a Tool in Journal Evaluation," *Science* 178 (3 November 1972): 471-479.

และห้องสมุดศูนย์แพทย์ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก (The State University of New York Upstate Medical Center Library)

ความถี่ของการใช้วารสารรวบรวมจากห้องสมุด ๕ แห่ง ดังกล่าวตลอดภาคการศึกษา โดยนับจากการจ่าย-รับ การยืมระหว่างห้องสมุด การใช้ภายในห้องสมุด และการถ่ายสำเนา สำหรับความถี่ของการอ้างถึงได้ข้อมูลมาจากเจอร์นัล ไซเทชัน รีพอร์ท (Journal Citation Reports) ซึ่งจัดทำโดยสถาบันข่าวสารทางวิทยาศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า การนับการอ้างถึงของวารสารมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการใช้วารสาร แต่ค่าเฉลี่ยการอ้างถึงของบทความในวารสารแต่ละรายการจะขึ้นอยู่กับจำนวนบทความที่พิมพ์ในวารสารนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ ส่วนการเปรียบเทียบการคัดเลือกพบว่า วิธีนับการอ้างถึงและการคัดเลือกโดยบรรณารักษ์นำมาใช้ปฏิบัติได้ดีเท่ากันในการพิสูจน์ให้เห็นว่าวารสารใดมีผู้ใช้มาก และเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการคัดเลือกด้วยการสุ่ม นอกจากนี้ ยังพบว่าในการใช้วารสารนั้น จำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการใช้ด้วย และการพยากรณ์การใช้วารสารจะขึ้นอยู่กับจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนับการอ้างถึง ดังนั้นวารสารที่ได้รับการอ้างถึงสูงจึงไม่จำเป็นจะต้องเป็นวารสารที่มีผู้ใช้สูงทุกฉบับ ทำนองเดียวกันกับวารสารที่มีผู้ใช้สูงไม่จำเป็นจะต้องเป็นวารสารที่ได้รับการอ้างถึงสูงทุกรายการเช่นกัน^๑

ค.ศ. ๑๙๗๘ เอ.อี. คอว์เคิล (A.E. Cawkell) ทำการศึกษาเรื่อง "การประเมินค่าวารสารทางวิทยาศาสตร์โดยใช้เจอร์นัล ไซเทชัน รีพอร์ท" เป็นการศึกษาเฉพาะวารสารในสาขาวิชาเสียง (Acoustics) มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความสัมพันธ์และการถ่ายทอดข่าวสารกับสาขาวิชาอื่นโดยผ่านทางวารสาร และเพื่อแสดงให้เห็น

---

^๑Pan, "Citation and Use Patterns of Scientific Journals in Biomedical Libraries," pp. 6120-6121A.

เห็นถึงวารสารที่มีความสำคัญในสาขาวิชานี้ วิธีดำเนินการวิจัย คอว์เคลสมุมติให้วารสารที่มีชื่อว่า อคูสติก้า (Acoustica) เป็นวารสารที่มีชื่อเสียงและรู้จักดีในสาขาวิชาเสียง แล้วรวบรวมข้อมูลการอ้างอิงจากเจอร์นัล ไฮเทชนัน รีพอร์ต ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. ๑๙๗๕ โดยคัดเลือกเฉพาะวารสารที่ได้รับการอ้างอิงหรือที่อ้างอิงวารสารอคูสติก้าเท่านั้น ซึ่งทำให้ทราบว่าอคูสติก้าอ้างอิงวารสารรายการใดบ้าง เป็นจำนวนเท่าใด และวารสารแต่ละรายการที่ได้รับการอ้างอิงโดยอคูสติก้าอ้างอิงวารสารรายการใดและเป็นจำนวนเท่าใดเช่นกัน จากข้อมูลนี้นำมาสร้างเป็นแผนที่แสดงการอ้างอิง ซึ่งปรากฏผลว่าวารสารที่มีความสำคัญที่สุดหรือที่ได้รับการอ้างอิงจากวารสารทั้งภายในและภายนอกสาขามากที่สุด ได้แก่ วารสารของสมาคมระบบเสียงแห่งอเมริกา (Journal of Acoustical Society of America) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า JASA และสาขาวิชาที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดที่สุด คือ วิศวกรรมเครื่องกลและฟิสิกส์ และจากตารางข้อมูลทางสถิติของวารสารที่ปรากฏในแผนที่การอ้างอิงแสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยการอ้างอิงและค่าครรชนีแสดงความฉับพลันในการอ้างอิง (Immediacy Index) ของวารสาร JASA มีค่าสูงที่สุดในสาขาวิชาเสียง

นอกจากนี้คอว์เคลยังได้ศึกษาการใช้วารสารโดยตรงด้วยการสอบถามผู้ใช้ ซึ่งเป็นนักวิจัยสาขาวิชานี้ในประเทศอังกฤษ โดยแยกผู้ใช้ออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามหัวข้อการวิจัย ผลปรากฏว่า นักวิจัยทั้ง ๓ กลุ่ม ใช้วารสาร JASA มากที่สุดเช่นกัน และพบว่าวารสารท้องถิ่น (Local Journal) ซึ่งไม่มีชื่อปรากฏในรายการวารสารของเจอร์นัล ไฮเทชนัน รีพอร์ต นั้นก็เป็นวารสารที่มีความสำคัญและมีผู้ใช้มากเช่นเดียวกัน^๑

---

^๑A.E. Cawkell, "Evaluating Scientific Journal with Journal Citation Reports - A Case Study in Acoustics," Journal of the American Society for Information Science 29 (January 1978): 41-46.

จะเห็นได้ว่างานวิจัยและการศึกษาของต่างประเทศดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นการประเมินค่าวารสารในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยวิเคราะห์จากการอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้ คือ ในด้านความถี่ของการอ้างอิง ผลการวิจัยของการฟิลด์พบว่า การจัดอันดับวารสารตามความถี่ที่ได้รับการอ้างอิงเป็นเครื่องมือแสดงความสำคัญของวารสารซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของแพนและของคอว์เคล แต่ผลการวิจัยของแพนและของคอว์เคล ยังปรากฏอีกด้วยว่าความถี่ของการอ้างอิงมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการใช้วารสาร และผลการวิจัยของคอว์เคลยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการถ่ายทอดข่าวสารกับสาขาวิชาอื่นโดยใช้วารสารเป็นสื่อ สำหรับค่าเฉลี่ยการอ้างอิงของวารสารแต่ละรายการนั้นผลการวิจัยของการฟิลด์และของแพนต่างรายงานตรงกันว่าค่าเฉลี่ยการอ้างอิงของวารสารแต่ละรายการขึ้นอยู่กับจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารรายการนั้นและความถี่ของการอ้างอิงและการวิจัยของแพนชี้ให้เห็นว่าการพยากรณ์การใช้วารสารจะขึ้นอยู่กับจำนวนบทความที่ตีพิมพ์และความถี่ของการอ้างอิงเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยของการฟิลด์พบว่าวารสารกลุ่มเล็ก ๆ เป็นวารสารที่มีอิทธิพลต่อข่ายงานการอ้างอิง และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการวิเคราะห์การอ้างอิงว่าสามารถใช้เพื่อวัดความสำเร็จของนโยบายจัดทำวารสาร การสร้างคอลเลคชันวารสาร การบอกรับวารสารย้อนหลัง ฯลฯ

สำหรับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยจะได้ประเมินค่าวารสารในสาขาบรรณารักษศาสตร์ของไทยโดยศึกษาจากการอ้างอิงเช่นเดียวกัน แต่ในขอบเขตที่จำกัดเนื่องจากในระยะที่ทำวิจัยนั้นวารสารห้องสมุด ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่ตีพิมพ์บทความทางวิชาการเผยแพร่โดยตลอดมาเพียงฉบับเดียว ดังนั้นการประเมินค่าวารสารในสาขาวิชานี้จึงเป็นการประเมินค่าบทความทางวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารห้องสมุดโดยใช้การอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ทางบรรณารักษศาสตร์เป็นเครื่องวัด